GABRIELA NECȘULESCU PANU
West University of Timișoara

FEMININE IMAGES DURING THE COMMUNIST EPOCH

Abstract: In communist Romania, women were seen as a useful resource that had to be used. This required first attracting them. How? Giving something instead. What? Financial independence. So the discourse was used for the benefit of the party. The party didn't say „go to work". Instead they said „we offer you the privilege of a salary, so you can contribute to your family's income, alongside men. Unfortunately women's emancipation was limited to the financial dimension, and instead of being perceived as a set of rights, it was seen as a double set of obligations and responsibilities: on the one hand work in the public sphere and on the other household tasks in the private sphere. They were simultaneously being active in the roles of mother, wife and worker, "contributing to the Romanian Communist Party's program of building a multilaterally developed socialist society". The percentage of employed woman was seen in the same way as food rationing (bread, sugar, oil, butter, etc..). Gender rationalization was dictated by the party and had been applied just like any other directive. The same happened in the case of universities teachers who had to provide for the statistics the optimal number of female intellectual.

Keywords: patriarchate, ideology, female reprezentations, imposed emancipation, habitus.

O bună parte din istoria emancipării femeii a fost influențată de stânga politică. Fără a nega contribuția statului socialist la dobândirea drepturilor politice și a accesului la educație sau muncă, integrarea femeii în sistemul comunist, propagandistic declarată emancipare, a lăsat urme negative, profunde în societatea românească. Eliberarea ideologizată (forțată și artificială) nu a făcut altceva decât să conducă la o nouă subjugare mai subtilă a femeii, devenită nu doar mamă și muncitoare ci făuritoare a societății. Conjunctura politică a perioadei avute în vedere a fost marcată în primul rând de primatul fenomenelor totalitare și pătrunderea ideologiei socialiste în toate sferele vieții atât publice cât și private. În lucrarea de față vreau să refac și să exemplific modul în care gândirea și decizia politică ideologizată au condus la construcția de noi imagini feminine și la o nouă condiție a femeii într-o realitate socială, politică, economică și culturală ambivalentă. Încadrarea anumitor fapte sau întâmplări, într-un context social, cultural dar mai ales politic consider că este imperios necesară.

Concepte precum patriarhat sau ideologie, toate analizate în contextul unui regim totalitar, reprezintă puncte centrale în lucrarea de față și, plecând de la acest schelet tematic, voi urmări dinamica și ipostazele fenomenelor politico-sociale ale perioadei. Prima parte a acestei lucrări va fi dedicată circumscrierii câmpului tematic și clarificării principalelor concepte.

Conceptul de egalitate poate fi tratat și înțeles în funcție de cum a fost definit în diferite regimuri politice, astfel că putem avea o *egalitate liberală*, ca libertate de urmărire a propriilor scopuri, *egalitatea democratică*, ca șansă a cetățenilor de a participa la actul de guvernare prin reprezentare, sau *egalitatea socialistă*, ca abolirea inegalităților dintre clasele sociale.[1] Însă cea care mă interesează în mod precis în construcția argumentelor necesare

[1]David Miller, *Enciclopedia Blackwell a gândirii politice*, București, Humanitas, 2006, pp. 209-212.

BDD-A21774 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.32 (2026-09-14 14:25:37 UTC)

tezei de față este egalitatea de sexe. Dacă analizăm concepțiile filosofilor politici atât antici cât și moderni, ei, deși adepți ai egalității între oameni, înțelegeau prin aceasta că doar bărbații ar fi actori ai contractului social (John Locke) sau că femeile nu pot fi considerate cetățeni (Aristotel și Rousseau). Șirul tratării egalității dintr-o perspectiva exlusiv masculină a fost întrerupt de către John Stuart Mill care în 1869 publică „Supunerea femeilor" și unde aduce argumente legitime în susținerea ideii că subjugarea și inegalitatea dintre sexe este rea în sine și că ar trebui înlocuită cu principiul egalității perfecte, respingând idea de putere sau privilegiu de o parte sau de dizabilitate de cealaltă parte.[2]

Strâns legat de egaliate se află și noțiunea de patriarhat. Într-o accepțiune generală, patriarhatul reprezintă o formă de organizare socială în care gradele de rudenie sunt socotite pe linie paternă. Individul de sex bărbătesc este considerat șef al familiei, iar acest lucru este extrapolat de la nivel microsocial (microclimatul familiei), la nivelul macrosocial de organizare al întregii comunități, societăți. În legea romană domeniul (proprietatea) bărbatului era numit *pater familias* și îi conferea puterea suverană asupra tuturor indivizilor din gospodăria sa (fie că e vorba de neveste, copii sau sclavi). [3] Acesta este un concept-cheie care a marcat atât organizarea social-politică a tuturor timpurilor dar mai ales gândirea politică feministă. Sistemele sociale patriarhale sunt bazate pe regula puterii suverane a tatălui (în legea romană *pater familias*), iar din acest principiu derivă inclusiv transmiterea proprietăților pe linie paternă.

Pe lângă faptul că a fost transmis în timp ca sistem social, economic, legal, este puternic susținut de simbolismul religios din tradiția creștină. Aceste practici au fost reproduse de-a lungul istoriei în diferite forme și diferite contexte, fie prin intermediul culturii, al religiei[4] sau al practicilor cotidiene. „Aspecte ale doctrinelor patriarhaliste se întâlnesc de-a lungul întregii istorii a gândirii politice occidentale, îndeosebi sub formă de explicații cvasiantropologice ale apariției organizării politice din sânul asociației primordiale și naturale care este familia".[5] O mare parte din ansamblul principiilor patriarhaliste au fost preluate (uneori conștient alteori involuntar, automat) și de comunismul românesc, servind ca justificare pentru perpetuarea ideii unei potriviri desăvârșite între familie, economie și stat.

Alt concept relevant pentru analiza de față este cel de ideologie. În limbajul comun, cea mai cunoscută accepțiune a termenului de ideologie este aceea de doctrină politică și este aproape întotdeauna întrebuințat cu conotații peiorative. Modul în care eu înțeleg acest concept și maniera prin care îl voi utiliza în lucrarea mea este aceea de construcție ideatică ce oferă un cadru de organizare, ghidare și mobilizare pentru a justifica un regim politic dezirabil pe de o parte și forma prin care se încearcă discreditarea și anihilarea adversarului, pe de cealaltă parte. Voi insista pe caracterul dual al societăților în care ideologia e prezentă, unde pilonul central după care se orientează un guvernământ este acela de a distorsiona realitatea și de a manipula convingerile cetățenilor într-un mod partizan. Ideologia (mă refer aici la național-comunismul românesc din perioada ceaușistă și chiar perioada anterioară) încetează să mai fie doar un tipar simbolic menit să ofere o identitate politică, prin faptul că ea intervine în toate aspectele vieții umane, inclusiv cea privată, orientând partizan atitudinile politice și nu numai.

Vara anului 1944 aduce schimbări majore în societatea românească pe toate palierele: politice, economice, social și culturale. Totalitarismul acaparează toate sferele atât ale vieții

[2] Cf. John Stuart Mill, *The Subjection of Women*, publicat în 1869, consultat la http://lib.freescienceengineering.org/view.php?id=359948, în 20.03. 2014. „the principle which regulates the existing social relations between the two sexes is wrong itself, ... and that it ought to be replaced by a principle of perfect equality, admitting no power or privilege on the one side, nor disability on the other."

[3] Otilia Dragomir și Mihaela Miroiu, *Lexicon Feminist*, Polirom, Iași, 2002, p. 276.

[4] În tradiția iudeo-creștină, Dumnezeu este „Tatăl nostru", Atotstăpânitor și Atoateștiutor . (n.a.).

[5] David Miller, *Enciclopedia Blackwell a gândirii politice*, București, Humanitas, 2006, p. 561.

BDD-A21774 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.32 (2026-09-14 14:25:37 UTC)

publice cât și pe cele ale vieții private. Dacă feminismul perioadei de dinaintea anului 1944 se legitima pe o filieră liberală, bazându-se pe drepturile omului, libertatea individuală fiind centrală, schimbarea din vara lui 1944 aduce odată cu ea un avânt major și în sfera discursului feminist care acum se revendică de la feminismul de stânga, socialist, centrat pe egalitatea dintre oameni. Însă dacă în cazul primului tip, acțiunile feministelor sunt rezultatul unor aspirații, revendicări individuale, puse în comun, născându-se deci din dorință personală, în cazul al doilea lucrurile stau altfel, femeile fiind ademenite spre cauza socialistă din nevoia de a strange cât mai mulți membri de partid și de a găsi un discurs justificator. În măsura în care apatia bărbaților pentru politică era mare ca urmare a războiului, comuniștii trebuiau să-și găsească adepți, așa că s-au îndreptat spre femei cu un discurs pacifist, pentru că mizau pe faptul că nimeni nu-și dorea alți frați, soți sau fii, răniți sau chiar pieriți în război. ,,Mame, femei, fete române în timp ce bărbații noștri pier cu sutele de mii, Hitler smulge din gura copiilor noștri ultima bucățică de pâine și de pe corpul lor ultimul fir de haine. Numai atunci putem împiedica nimicirea neamului și a țării noastre, dacă pornim cu toții la lupta împotriva fascismului sângeros. Trebuie să împiedicăm măcelăria feciorilor, bărbaților, fraților noștri, pregătită de interesul scopulrilor bestiale de jaf ale hitlerismului. Să ne apărăm neamul de cea mai mare nenorocire! Să apărăm vatra noastră, cultura noastră și civilizația împotriva barbariei hitleriste”. [6]

După perioada de ilegalitate între decembrie 1924 și august 1944, Partidul Comunist din România încerca obținerea puterii plănuind inițial o lovitură de stat. Pentru acest lucru bineînțeles că aveau nevoie mai întâi să-și întărească forțele. Având în vedere adversitatea de la acea oră a societății românești față de sovietici după ce aceștia luaseră Basarabia și Bucovina, comuniștilor din România nu le-a fost ușor să găsească noi filiere de ademenire a cetățenilor și de transformare a lor în simpatizanți sau chiar mai mult, în membrii și susținători ai cauzei lor. În acest scop s-a creat la 20 iunie 1944 Blocul Național Democrat (B.N.D. era format din Partidul Comunist Român, Partidul Social Democrat, Partidul Național Țărănesc și Partidul Național Liberal) de către comuniștii români, care erau conștienți de foarte slaba audiență pe care o aveau în rândul maselor populare și aveau ca principal obiectiv politic scoaterea țării din al Doilea Război Mondial. Acest partid nu a durat decât până în septembrie 1944, înființarea B.N.D. fiind doar o mișcare tactică: singura posibilitate de a-și atinge obiectivele consta în a-și asocia în lupta antihitleristă partide cu mare autoritate politică și morală. B.N.D.-ului i-a urmat Frontul Național Democrat, înființat imediat, în octombrie 1944. Denumirea de „front" este specifică pentru formațiunile comuniste din toate țările subjugate sau unde reușiseră să se infiltreze prin propagandă marxistă. F.N.D. a fost încropit din mai multe formațiuni dirijate de comuniști, inclusiv partidele social-democrate ce au fost înghițite. Acum e perioada în care comuniștii români încep să caute susținători, marșând mai întâi împotriva guvernului cu lozinci ca: „Jos hitleristul Aldea!" (Ministrul de Interne), „Jos guvernul Sănătescu!”, „Jos legionarii!”, „Jos fasciștii!”, „Jos Blocul!”, „Jos criminalii de război!”[7]

Alte mostre de discurs feminist pacifist se putea găsii mai ales în revista *Scânteia,* principalul organ de presă folosit în scopuri propagandistice: „Dar cu mentalitatea fascistă vom avea de luptat și după război. Până atunci însă, noi trebuie să sprijinim frontul ca sfârșitul războiului să fie cât mai rapid. Și de acea este necesară o organizare într-o masă cât mai largă

[6] *România Liberă,* 28 ianuarie 1943, în Aneta Silvana Fakesch Morar, *Condiția femeii în imaginarul și în limbajul socio-politic al României postbelice(1944-1964*), Timişoara, 2013, p. 56, teză de doctorat consultată la B.C.U.T.

[7] Fondul arhivistic de mărturii, Colecția Cicerone Ionițoiu, la http://www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/ioanitoiu/maniu2/docs/maniu2p_30.htm, consultat la 12.01.2014.

BDD-A21774 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.32 (2026-09-14 14:25:37 UTC)

a tuturor femeilor pentru că numai prin forță organizată vom reuși să stârpim orice urmă de ide fascistă și să ne bucurăm de libertate, de o viașă demnă și luminată."[8]

Dicursul pacifist a fost atenuat treptat, pentru a fi înlocuit binențeles de alte discursuri. Cercetând dosarele personale ale femeilor cadre didactice în arhivele U.V.T. am observat că pe toate actele perioadei imediat următoare celui de-al doilea Război Mondial, era trecut în josul paginii sloganul: Luptăm pentru pace!!! (urmat de trei semne ale exclamării). În actele datate după 1956-57 dispare un semn al exclamării, dovadă că amenințarea războiului nu mai era chiar atât de mare, iar după 1960, până prin 1963 am găsit un singur semn al exclamării după slogan.

Discursul antifascist, a fost primul ales în tactica pentru afimarea noului regim prin ideologizarea și politizarea limbajului social și politic. Astfel s-a produs o confiscare ideologică a unor noțiuni și concepte, menită să ofere noi înțelesuri realităților prezente și anterioare acelor vremuri. Acest lucru a făcut ca transformările sociale să fie determinate de interesele politice partidului în acea vreme. Pe lângă încercarea de recrutare de noi membrii și de ,,educarea lor politică,, ulterioară prin intermediul acestor resemantizări, o nouă tactică foarte ingenioasă era seducerea ideologică femeilor, o resursă numeroasă și valoroasă ce putea înlocui cu succes apatia și epuizarea bărbaților. Acest lucru s-a produs prin revendicarea succesivă a unor noi imagini feminine colective. Inițial femeile ce puteau fi atrase în cauza comunistă erau fie cele care reclamau anumite drepturi (provenite din familii bune cu stare) și care ar fi putut fi ademenite cu promisiuni de afirmare în sfera publică, fie muncitoarele ce puteau fi atrase cu discursul plății egale la muncă egală. Problema era că aceste două categorii însumau un număr prea mic, însuficient nevoilor partidului, fapt pentru care munca de convingere s-a îndreptat către alte două categorii de femei, țărăncile și gospodinele care, deși foarte multe, erau o pradă mult mai greu de câștigat prin faptul că promisiunea emancipării nu ar fi prins în cazul lor.

Discursul ideologizat ca instrument de activare a conștiinței de clasă a fost folosit aici pentru a crea coerență și coeziune. De aceea pentru seducerea acestor grupuri feminine încă necoagulate se crează mai multe imagini feminine menite să producă o responsabilizare și o dorință de identificare cu acestea. Prima imagine creată după război este cea a femeii eliberatoare, luptătoare împotriva fascismului, cea care oferă națiunii sale libertatea și democrația prin abolirea răului radicalismelor de dreapta. Odată ce pericolul fascist a fost depășit, noile interese politice date de contextul istoric au făcut necesară apariția unei noi imagini feminine, aceea a femeii contructoare, care contribuie la refacerea țării, sever afectate în urma coflagrației internaționale și care participă la progresul național. Discrepanța dintre utopiile promise și realitățiile concrete, s-au putut observa foarte ușor atunci când în ciuda pretinsei democratizări, tendința era de monopolizare, de instituire a unei singure organizații de femei. Acest lucru s-a și înfăptuit atunci când s-a găsit soluția pentru unificarea cauzei feminine prin înființarea Federației Democrate a Femeilor din România, după declararea ca ilegale a tuturor formațiunilor de femei existente la acea perioadă.

În drumul României spre comunism, femeia era văzută ca o resursă ce trebuia folosită. Acest lucru presupunea în primul rând atragerea ei prin promisiuni de independență financiară. Numărul bărbaților scăzuse dramatic în urma războiului, femeile constituiau nu doar o opțiune funcțională ci și una numeroasă. În același timp femeile constituiau o potențială mână de lucru pentru refacerea economică a țării ca alternativă viabilă la apatia sau invaliditatea băbaților veniți de pe front. Alt motiv în atragerea femeilor era reprezentat de justificarea ideologică ideală pe care ele o ofereau în construirea discursului egalitarist. Dacă scopul suprem al comunismului îl constituia egalitatea, atunci eradicarea diferențelor de orice

[8]Articol nesemnat „Constituirea Uniunii Femeilor Antifasciste din România", *Scânteia,* nr. 196, 12 aprilie 1945, în Ștefania Mihăilescu, *Din istoria feminismului românesc:...(1929-1948),* Polirom, Iași, 2006, pp. 378-379.

BDD-A21774 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.32 (2026-09-14 14:25:37 UTC)

fel, inclusiv a celor legate de sex venea ca o necesitate. Însă şi mai important decât motivele partidului erau mijloacele lui de a atrage femei din toată ţara. Casnicelor le promitea participare în sfera publică şi ustensile pentru uşurarea munciilor domestice, ţărăncilor le promitea alfabetizare şi asistenţă socială iar muncitoarele erau seduse cu independenţa materială faţă de bărbat dobândită odată cu munca salarizată. Pe lângă toate acestea instrumentalizau participarea în sfera politică nu ca un drept ci ca o îndatorire morală faţă de ţară, dovada patriotismului lor.

Pentru a putea controla cât mai sigur şi uşor asociaţiile de femei şi pentru a le putea instrumentaliza în scopul impus de propaganda de la Moscova, se găseşte soluţia unificării tuturor instituţiilor. Cum a fost argumentată această unificare? Foarte simplu, prin nevoia de unitate deplină atât ideologică cât şi organizaţională a clasei muncitoare. Iar această uniune ar fi fost rezultatul cooperării permanente între U.F.A.R., F.D.F.R. şi U.F.M.R.: ”numai unitatea în muncă şi în luptă poate asigura puterea şi acţiunea necesară, precum şi de a cuprinde întreaga masă a femeilor din ţara noastră, dela oraşe şi dela sate, hotărâte acum să-şi ia soarta în propriile lor mâini”.[9] Rezultatul era Uniunea Femeilor Democrate din România, cu un număr impresionant de 1.600.000 de membre. Criticile aduse de partid la adresa membrelor U.F.D.R. vizau faptul că ponderea muncitoarelor ar fi mult prea mică şi mai mult decât atât, acestea ar fi lipsite de pregătire ideologică, prin urmare organizaţie nu avea nici o putere de decizie politică ci doar menirea de implementare servilă a poziţiei partidului sau transmiterea mesajelor cu ajutorul mijloacelor de propagandă cum ar fi Revista Femeia.[10] Astfel că scopul mişcării de femei nu era reprezentat de lucruri care să le privească exclusiv pe ele ci mai degrabă servea intereselor naţionale de la acel moment şi liniei partidului insuflată dinspre est. La câţiva ani după război discursul antifascist era depăşit şi nu îşi mai găsea justificare, prin urmare trebuia găsită o nouă cauză care să legitimeze propaganda şi în acelaşi timp să atragă adepţi. Acum cauza feminină era dublu aservită; o aservire internă, faţă de Partidul Muncitoresc Român (1948-1952) şi alta externă, faţă de Moscova odată cu preluarea modelului „modernizării staliniste” pentru înfăptuirea revoluţiei.

La fel ca în cazul femeii muncitoare, ţărancă sau casnică, şi imaginea femeii intelectuale nu era altceva decât un construct utopic, instrumentalizat şi invocat în discursuri pentru a servi drept exemplu pozitiv în opoziţie cu imaginea femeii intelectuale de până atunci, provenită din mediile elitiste, considerate ca făcând parte din burghezia asupritoare. Contrariile dintre femeia intelectuală de dinainte şi cea de acum era imperios necesar a fi subliniate pentru a nu se face cumva asocierea cu femeia ce provenea de obicei din elita burgheză, sursa tuturor relelor în viziune comunistă. Dacă în trecut doar femeile provenite din familii înstărite (în 1931 doar 0,7% din populaţia ţării erau femei cu studii superioare)[11] alcătuiau pătura femeii-intelectuale, acum, în viziunea comuniştilor titulatura de femeia-intelectuală nu era condiţionată de studii superioare ci era distribuită politic femeilor educatoare, învăţătoare, artiste, şi foarte rar femeilor inginer, medic sau jurist. Imaginea intelectualei era în primul rând aceea a tovarăşei de viaţă şi de aceea, de multe ori, titulatura de intelectuale le era oferită în calitatea lor de soţii de oameni politici ca recompensă pentru loialitatea faţă de partid a soţilor. Tabuizarea termenului de „feminste”, termen ce acum le

[9]Tini Dumitrescu, „Unirea femeilor democrate din România”, în *Revista Femeia*, nr.1, martie 1948, în Aneta Silvana Fakesch Morar, *Condiţia femeii în imaginarul şi în limbajul socio-politic al României postbelice(1944-1964*), Timişoara, 2013, p. 118, teză de doctorat consultată la B.C.U.T.

[10]Articol nesemnat, „Pentru ca U.F.D.R. Să devină o mare şi puternică organizaţie”, *Scânteia,* 22 februarie 1948, în Aneta Silvana Fakesch Morar, *Condiţia femeii în imaginarul şi în limbajul socio-politic al României postbelice(1944-1964*), Timişoara, 2013, p. 118, teză de doctorat consultată la B.C.U.T.

[11]*Primul Congres al Federaţiei democrate a Femeilor din România*, în Aneta Silvana Fakesch Morar, *Condiţia femeii în imaginarul şi în limbajul socio-politic al României postbelice(1944-1964*), Timişoara, 2013, p.122, teză de doctorat consultată la B.C.U.T.

BDD-A21774 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.32 (2026-09-14 14:25:37 UTC)

stigmatiza pe fostele activiste ale emancipării femeilor, a dus la apariția treptată a termenului de „mișcare de femei", noțiune ce desemna noua cauză feminină. Pe lângă excluderea unor termeni vechi și includerea altora noi în vocabularul propagandistic, a avut loc și o resemantizare a unor formule cheie ca mobilizare (implicarea ca o datorie nu ca o alegere), educație politică, sau lupta pentru pace. Această resemantizare a afectat însă cel mai grav înțelegerea termenului de eliberare, el nemaifiind înțeles ca o eliberare de sub jugul patriarhatului ci ca o ieșire din starea de aservire capitalistă. După cum subliniază și Gail Kligman în "Politica duplicității", emancipare era doar termenul propagandistic folosit pentru a atrage și manipula femeile în a servi partidul.[12] Însuși conducătorul țării, Nicolae Ceaușescu a avut multe cuvântări în acest sens: „Premisa fundamentală a libertății și egalității depline a femeii, a afirmării ei neîngrădite în toate compartimentele vieții sociale, a participării ei conștiente la la făurirea noului destin al poporului o constituie lichidarea relațiilor bazate pe exploatare și asuprire socială și națională, a inegalităților și discriminărilor economice, instaurarea unor raporturi echitabile între toți membrii societății, dezvoltarea unei largi democrații care să permită antrenarea întregului popor la conducerea societății."[13]

Autoarea cărții *Afirmarea femeii în viața societății*, își începe demersul întrebându-se care este rolul femeii în societate, întrebare la care dă un prim răspuns evident, acela de mamă. „Femeia în ipostaza sa de mamă, îl aduce pe lume pe copil, se îngrijește de creșterea și educarea lui, îl îndrumă și-l pune la dispoziția societății."[14] În al doilea rând, femeia este, "tovarășă de viață", emanciparea ei neputând fi posibilă decât prin „ridicarea femeii la rangul de cetățean egal în drepturi și obligații cu bărbatul în toate domeniile vieții sociale își are –din punct de vedere programatic al partidului nostru- numeroase rațiuni practice și teoretice."[15] Asuprirea așa-zisă a femeii se putea gândi numai în relație cu exploatarea ei de către clasa capitalistă. Așadar emanciparea era înțeleasă ca fiind succesul luptei femeilor pentru eliberare economică, binențeles posibilă numai în condițiile socialismului, ca parte integrantă a emancipării în general.

Există câteva aspecte ce merită subliniate: în primul rând emanciparea se rezumă în principal la partea financiară, excluzând alte paliere cum ar fi cel politic sau psihologic, iar în al doilea rând această emancipare în loc să fie gândită ca un set de drepturi dobândite, este văzută ca un dublu set de obligații și responsabilități, pe de o parte munca depusă în sfera publică iar pe de altă parte sarcinile casnice din sfera privată. Femeia, aproape deținătoare de superputeri fiind concomitent activă în rolurile de mamă, soție, și muncitoare, contribuia indispensabil la „înfăptuirea Programului Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea României spre comunism".[16] Dar dacă mai întâi era descrisă ca însăși întruchiparea unei Superwoman, după doar câteva pagini este decăzută aproape de stadiul unei persoane infirme, asta pentru că în viziunea socialistă structura fizică și psihică a femeii era mult mai slabă decât a bărbatului: „femeile sînt în medie de statură mai mică cu 7 cm decât bărbații și au un sistem osos mai debil decât bărbații; extremitățiile inferioare cât și superioare sînt, de asemenea, mai scurte la femei decît la bărbați. (...) un raport nefavorabil între cantitatea musculaturii și a grăsimii și o capacitate funcțională a sistemului muscular mai mică și mai puțin antrenabilă decât a bărbatului. Forța degetelor mîinii femeilor este mai mică iar capacitatea de absorbție a oxigenului de către țesuturi este mai scăzută la femei. De aceea reacția neeconomică a aparatului circulator într-un efort dat dublează uneori frecvența cardiacă, tensiunea arterială a femeilor față de cea a bărbatului;

[12]Gail Kligman, *Politica duplicității,* București, Humanitas, 2000. p.
[13]Mesaj adresat de către Nicolae Ceaușescu Conferinței Mondiale a Anului Internațional al Femeii, în Ana Gluvacov, *Afirmarea femeii în viața societății*, București, Editura Politică, 1975, p. 5.
[14]Ana Gluvacov, *Afirmarea femeii în viața societății*, București, Editura Politică, 1975, p. 7.
[15]*Ibidem*, p. 8.
[16] Ana Gluvacov, *Afirmarea femeii în viața societății*, București, Editura Politică, p. 11.

BDD-A21774 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.32 (2026-09-14 14:25:37 UTC)

aceelerarea bătăilor inimii duce la o oboseală; pulsul la femeie este de două ori mai mare decât la bărbat; poziția ortostatică prelungită, după cum și poziția continuă șezîndă aduc daune, determinând apariția unor tulburări ginecologice”.[17] Pe lângă aceste aberații pretins științifice, șirul slăbiciunilor femeii se continuă cu palpitații, sistem nervos sensibil, slaba rezistență la temperaturi înalte și altele. Această percepție schizoidă despre aptitudinile și însușirile femeilor este simplu lămurită în fraza: „Sexele pot fi egale fără să înțelegem prin aceasta că sînt identice”.[18]

Într-adevăr în comunism femeile au primit anumite drepturi pe care până atunci nu le aveau, însă acestea nu sunt rezultatul unor aspirații sau al unor revendicări explicite personale, ci mai degrabă comanda instrumentalizată venită din partea partidului.

Pe lânga partea (foarte importantă) de ideologie politică, nu se pot ignora aspectele ce țin de mentalul colectiv, fapt ce contribuie și el considerabil la conturarea imaginii și statutului femeii. Astfel că teoria exprimată de Bourdieu în *Dominația masculină* este aceea că diferența dintre sexe este mai degrabă un construct social la care chiar femeile participă inconștient (comportamental, postural, corporal, verbal) decât un fapt biologic. Binențeles ideea genurilor ca habitusuri sexuate nu este una deloc nouă, ea fiind exprimată cvasi-sinonimic de Simone de Beauvoir în *Al doilea sex* sau de alți autori feminiști. Deși Bourdieu adoptă un ton critic și condamnă această ordine socială alimentată continuu de dominația masculină, militând pentru o dezistoricizare, eu mă rezum la a mă folosi de anumite concepte pe care el le utilizează pentru a putea explica o stare de fapt sau pentru a descrie statutul femeii din societatea românească la un moment dat, păstrând neutralitatea fără a face judecăți de valoare și fără a cădea în capcana luărilor de poziție. El vrea schimbare, are ambiții de revoluționare a lumii, eu vreau diagnosticare, descriere, analiză, deci mă voi folosi de concepte precum *habitus,* antinomia *dominați/dominanți* sau *sociodicee* pentru a înțelege mai bine gândirea și comportamentul indivizilor din societatea românească din prima jumătate a secolului al XX-lea, perioadă premergătoare erei comuniste pe care o vizez.

Societatea e o structură consolidată în jurul antagonismului dominanți/dominați, care prin perpetuarea chiar inconștientă, involuntară a acestei complicități, s-a automatizat, însă aceasta nu este o stare de fapt specifică doar României sau doar a unei anumite perioade. Rezultatul acestei automatizări de gândire Bourdieu îl numește *Habitus*, adică „sistemul dispozițiilor durabile dobândite de individ în timpul procesului de socializare care generează și organizează practicile și reprezentările indivizilor și ale grupurilor”.[19] Habitusul e „de când lumea”, și apare în urma unui proces de repetitivitate întreținută de instituții ce acoperă toate sferele vieții umane, atât publice cât și private (Biserica, statul, școala, familia). Eternizarea este posibilă din cauză că însăși femeia, victima acestei dominații, participă involuntar la alimentarea acestui proces invizibil, al violenței simbolice. Habitusurile indivizilor bazate pe aceste categorii cognitive, funcționează ca paternuri de percepție, gândire sau acțiune automate, ceea ce face ca viziunea socială androcentrică să nici nu aibe nevoie de legitimare, justificându-se natural prin *sociodiceea* („sociologia genetică a inconștientului sexuat”)[20] diferenței anatomice dintre bărbat și femeie. „Schemele inconștientului sexuat nu sunt niște alternative *structurante de bază* (fundamental structuring alternatives), așa cum vrea Goffman, ci niște structuri istorice, puternic diferențiate, provenite dintr-un spațiu social el însuși puternic diferențiat, care se reproduce prin intermediul proceselor de deprindere legate de experiența pe care agenții o au cu privire la structurile acestor spații”.[21] Adică opoziția

[17] *Ibidem*, pp. 41-43.
[18] *Ibidem,* p.46.
[19] Patrice Bonnewitz, *Pierre Bourdieu.Vie. Oeuvres. Concepts*, Paris, Ellipses, 2002, *apud* Pierre Bourdieu, *Dominația masculină*, București, Editura Meridiane, 2003, p. 5.
[20] *Ibidem,* p. 89.
[21] *Idem.*

BDD-A21774 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.32 (2026-09-14 14:25:37 UTC)

masculin/feminin este baza tipologiilor pe care se construiesc judecăți de valoare etice, estetice și cognitive. Deci ceea ce se obișnuiește a denumi ca lege a naturii nu e decât somatizarea raporturilor sociale de dominație, „...la capătul unui formidabil travaliu colectiv de socializare difuză și continuă, identitățile distinctive pe care le instituie arbitrarul cultural se încarnează în habitusurile clar diferențiate conform principiului de diviziune dominant”.[22]

Habitusurile sunt prezente negreșit și în viața de zi cu zi a cetățenilor societății românești din perioada comunistă, prin rutinizarea practicilor cotidiene (de la diviziunea muncii până la împărțirea sarcinilor domestice). Chiar dacă predispozițiile reproduse social încep să se clatine odată cu apariția mișcărilor de femei încă din secolul al XIX-lea, asta a dus mai mult la o autoconștientizare a femeilor decât la o deraiere de la inerția seculară. Astfel că femeile române de la începutul secolului al XX-lea care aveau acces la piața muncii, pe lângă că erau foarte puține, ocupau locurile cele mai de jos în ierarhia diviziunii muncii, cu meserii ca infirmieră, asistentă medicală, secretară, sau voluntară (muncă neremunerată).

Factorii cei mai importanți care au adus schimbarea în gândirea acelor vremuri dar mai ales în acțiunile femeilor care încep să lupte pentru drepturi a fost accesul fetelor în instituțiile școlare, pe fondul unui context de modernizare și industrializare al României.

Concluzii

Sistemul comunist impus țărilor Europei centrale și de est, deși nu a fost rezultatul unei voințe cetățenești, a fost până la urmă acceptat de oameni.[23] Condițiile socio-politice au făcut ca avantajele ideologiei egalitariste să vină la pachet cu inechitatea socialistă, femeile „beneficiind” de politici ce erau elaborate de stat și nu construite de femei pentru propriile nevoi și aspirații. Chiar dreptul de vot, unul dintre cele mai importante reușite în istoria feminismului românesc, era exercitat mai mult formal, fiind doar un ritual de simulare a democrației, în perioada postbelică mișcarea feministă socialistă era asociată cu emanciparea la comandă, drepturile femeilor (dreptul și obligativitatea de a lucra, salarii egale pentru femei și bărbați pentru muncă egală, reprezentare politică) fiind obținute prin dictat. Fără a ignora îmbunătățirea semnificativă a condiției femeilor, nu putem afirma că în România comunistă a existat o mișcare feminist autentică.

Nu se poate subestima importanța drepturilor obținute de femei în comunism, drepturi pe care până atunci nu le aveau, însă nu se poate nega nici faptul că acestea nu sunt rezultatul unor aspirații proprii sau al unor revendicări explicite ci mai degrabă rezultatul implementării unor directive de partid dictate la un moment dat de ideologia socialistă centrată pe egalitate în toate formele ei (egalitate financiară, egalitate de gen, etc.). Astfel avatarurile feminine (luptătoarea pentru pace, muncitoarea, casnica, țăranca, intelectuala) construite de cele mai multe ori doar discursiv, au fost doar o altă unealtă folosită în sistemul ideologic al României comuniste. „Adevăratul sens al emancipării femeii în regimul comunist a însemnat continuarea raportului de dominare-supunere atât în spațiul privat, cât și în cel public, ambalat ipocrit în discursuri demagogice”.[24]

Această lucrare a fost cofinanţată din Fondul Social European prin Programul Operaţional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013, Cod Contract: POSDRU/159/1.5/S/140863, Cercetători competitivi pe plan european în domeniul ştiinţelor umaniste şi socio-economice. Reţea de cercetare multiregională (CCPE).

[22] *Ibidem*, p. 28.
[23] Cf. Aurora Liiceanu, „Privat-public în viața femeilor în România”, în Liliana Popescu (coord.), *Gen și politică. Femeile din România în viața publică,* Meta Graphos, 1999, p. 42.
[24] Aurora Liiceanu, „Privat-public în viața femeilor în România”, în Liliana Popescu (coord.), *Gen și politică. Femeile din România în viața publică,* Meta Graphos, 1999, p. 43.

BDD-A21774 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.32 (2026-09-14 14:25:37 UTC)

Bibliografie

1. Bourdieu, Pierre, *Dominația masculinã*, Editura Meridiane, București, 2003
2. Bucur, Maria, Miroiu, Mihaela (editoare), *Patriarhat și emancipare în istoria gândirii politice românești,* Iași, Polirom, 2002
3. Cosma, Ghizela, Țârău, Virgiliu (coordonatori) *Condiția femeii în România în secolul XX*, Presa Universitarã Clujeanã, Cluj-Napoca, 2002
4. Costaforu, Xenia, *Cercetarea monograficã a familiei*, Tritonic, București, 2005
5. Deletant, Dennis, *România sub regimul communist*, București, Fundația Academia Civică, 2006
6. Dragomiri, Otilia, Miroiu, Mihaela, *Lexicon Feminist*, Polirom, București, 2002
7. Fakesch Morar, Aneta-Silvana, *Condiția femeii în imaginarul și în limbajul socio-politic al României postbelice(1944-1964),* manuscris, Timișoara, 2013
8. Gluvacov, Ana, *Afirmarea femeii în viața societății*, București, Editura Politicã, 1975
9. Kligman, Gail, *Politica duplicității*, București, Humanitas, 2000
10. Mihãilescu, Ștefania, *Din istoria feminismului românesc: Studii și antologie de texte (1929-1948)*, Polirom, Iaºi, 2006
11. Miller, David, *Enciclopedia Blackwell a gândirii politice*, București, Humanitas, 2006
12. Popescu, Liliana (coord.), *Gen și Politică. Femeile din România în viața publică*, Centrul AnA, Meta Graphos, 1999
13. Shanley, Mary Lyndon, Narayan, Uma (coord.), *Reconstrucția Teoriei Politice. Eseuri Feministe*, Polirom, Iași, 2001
14. Tãmaș Șircuța, Cristina Florentina*, Viața femeii în România interbelicã*, manuscris, Timișoara, 2013

Webografie

1. Fondul arhivistic de mărturii, Colecția Cicerone Ionițoiu, la http://www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/ioanitoiu/maniu2/docs/maniu2p_30.htm
2. Istoria C.N.C.R.R., http://www.crucearosie.ro/despre-noi/istoria-sncrr-2.html
3. Mill, John Stuart, *The Subjection of Women*, publicat în 1869, la http://lib.freescienceengineering.org/view.php?id=359948

BDD-A21774 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.32 (2026-09-14 14:25:37 UTC)